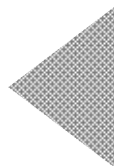

رتبه‌بندی روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه بر مبنای درجه توسعه‌یافتگی با استفاده از روش تاکسونومی عددی^۱

منصور پروین^۲

حمید برقی^۳

بهمن شفیعی^۴

امیرعلی ذوالفقاری^۵

(تاریخ دریافت ۹۴/۱۲/۱۶ - تاریخ تصویب ۹۵/۴/۱۲)

چکیده

توجه به روستا و روستانشینی در جهان از اهمیت بالایی برخوردار است. زیرا این نوع از سکونتگاه‌های بشری به عنوان اجتماعات پایه، نقش اساسی در شکل‌گیری و شکوفایی جوامع و تمدن‌ها داشته‌اند. استان کرمانشاه نیز با برخورداری از روستاهای متعدد و نقش آنها در تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در طول زمان و حال حاضر نیازمند بررسی و توجه اساسی می‌باشد. هدف از انجام این پژوهش رتبه‌بندی درجه توسعه‌یافتگی روستاهای بخش مرکزی (بالا

۱- این مقاله استخراج شده از طرح پژوهشی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان کرمانشاه با عنوان تعیین درجه‌بندی توسعه‌یافتگی روستاهای استان کرمانشاه نمونه موردی: شهرستان کرمانشاه - بخش مرکزی می‌باشد.

۲- استادیار جغرافیا و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور.

۳- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان، ابران.

۴- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، ایران(نویسنده مسئول)،

۵- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، ایران.

دریابد، میان دربرند، قره سو و درود فرامان) شهرستان کرمانشاه با استفاده از روش تاکسونومی عددی می‌باشد. برای محاسبه توسعه‌یافتگی روستاهای بخش مرکزی از شاخص‌های محیطی، اجتماعی-جمعیتی، اقتصادی و شاخص‌های کالبدی-فضایی (زیربنایی و روبنایی) استفاده شده است. پژوهش حاضر از نوع کاربردی بوده و با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر آن ترکیبی از روش‌های اسنادی و تحلیلی می‌باشد. نتایج بررسی‌ها بیانگر آن می‌باشند که هیچ کدام از روستاهای بخش مرکزی در جایگاه توسعه‌یافته قرار نداشته و تنها ۲۱ روستا در جایگاه در حال توسعه، ۳۳ روستا کمتر توسعه‌یافته و ۳۶ روستا توسعه نیافته می‌باشند. اکثر روستاهای در حال توسعه متعلق به دهستان بالادریبند و برخی روستاهای درود فرامان می‌باشند. اغلب روستاهای دهستان میان دریبند در جایگاه روستاهای توسعه نیافته و بیشتر روستاهای دهستان درود فرامان و قره سو در سطح روستاهای کمتر توسعه‌یافته هستند.

واژگان کلیدی: توسعه روستایی، شاخص‌های توسعه، تاکسونومی عددی، بخش مرکزی، شهرستان کرمانشاه.

مقدمه

هرچند که مفهوم توسعه روستایی^۱ از لحاظ محتوا در راستای سازماندهی توسعه در نواحی روستایی به طور مداوم تغییر کرده است و اهمیت توسعه روستایی در کشورهای توسعه یافته بیشتر به دلیل نقش نواحی روستایی در اقتصاد آنها است (UNDP.1992: 10). در فرایند برنامه‌ریزی برای توسعه روستایی، شناخت ویژگی‌های ساختاری سطوح توسعه‌یافتگی و آگاهی از پتانسیل‌ها و توان‌های محیطی هر منطقه اهمیت زیادی دارد (موسی‌پور میاندهی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۹). هدف اصلی توسعه روستایی کاهش فقر است (World Bank.1992: 13). مهم‌ترین هدف توسعه پایدار روستایی^۲ عبارت خواهد بود از قابل زیست کردن عرصه‌های زندگی برای نسل‌های فعلی و آینده با تاکید خاص بر بهبود و توسعه مداوم روابط انسانی-

۱ - Rural Development

۲ - Sustainable Rural Development

محیطی (سعیدی، ۱۳۷۷: ۱۸). از سوی دیگر توسعه روستایی را می‌توان عاملی در بهبود شرایط زندگی افراد متعلق به قشر کم درآمد ساکن روستا و خودکفاسازی آنان در روند توسعه کلان کشور دانست (از کیا، ۱۳۸۱: ۷۶). رشد و توسعه روستاها نیازمند برنامه‌ریزی و یکی از عوامل بسیار مهم، در موفقیت برنامه‌ریزی توسعه، وجود یک نظام برنامه‌ریزی جامع و کارآمد است (رضوانی، ۱۳۸۰: ۲۶-۲۵). توسعه روستایی مفهومی با سابقه است، هر چند که مفهوم آن از لحاظ محتوا و کارکرد در راستای سازماندهی توسعه در نواحی روستایی، بطور مداوم تغییر کرده است. در واقع اهمیت توسعه روستایی در کشورهای کمتر توسعه‌یافته بیشتر به دلیل نقش مهم نواحی روستایی در اقتصاد آنها می‌باشد (UNDP, 1992: 10). شناخت دقیق مسایل مربوط به روستاهای ایران از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. زیرا ریشه تمامی مشکلات و مسائل عقب‌ماندگی مثل فقر گسترده، نابرابری در حال رشد، رشد سریع جمعیت و بیکاری فزاینده، در مناطق روستایی قرار دارد (هاشمی و همکاران، ۱۳۸۶: ۴). در گذشته برخی توسعه روستایی را بیشتر در توسعه فضاهای کالبدی یا توسعه فعالیت‌های کشاورزی خلاصه می‌نمودند، هر چند تجربه نشان داد توسعه روستایی صرفاً از این طریق حاصل نمی‌شود. روستا محیطی است با ابعاد مختلف طبیعی، کالبدی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و نیازمند توسعه روستایی همه جانبه است (استعلاجی، ۱۳۸۱: ۲۵). در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه نواحی روستایی از لحاظ وضع موجود و سطح توسعه‌یافتگی، بررسی تفاوت‌های محلی و ناحیه‌ای در زمینه توسعه، تبیین عوامل مؤثر در توسعه و نهایتاً تلاش برای حل مسائل و مشکلات و تأمین نیازها در راستای تعدیل نابرابری‌های موجود از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (Shaban, 2000: 103). در پارادایم جدید توسعه روستایی که مبتنی بر اصول توسعه پایدار می‌باشد، بیشتر بر موضوعاتی مانند توانمندسازی مردم، ایجاد ظرفیت‌های جدید، احترام به اطلاعات و دانش بومی، افزایش آگاهی و اطلاعات مردم روستایی، رضایت از زندگی، حفظ محیط زیست، ارتباط و پیوند بین کنشگران توسعه و مردم محلی، مشارکت مردم گرا، برابری در دسترسی به فرصت‌ها، افزایش سطح کارایی و بهره‌وری مورد تأکید قرار دارد (رضوانی، ۱۳۹۰: ۲). از دیگر عوامل مؤثر در توسعه روستایی می‌توان به موقعیت جغرافیایی، اندازه یک روستا، میزان بهره‌وری از زمین، نحوه استفاده از زمین، جمعیت فعال، مناطق تولید کشاورزی، نزدیکی به منابع آبی، مسکن مناسب، ویژگی‌های آب آشامیدنی، باغداری، سرمایه‌گذاری بر زیرساخت‌های اجتماعی اشاره نمود. بنابراین برنامه‌ریزی

به منظور ساماندهی و توسعه نواحی کمتر توسعه یافته و دستیابی به وضع مطلوب از دیرباز مورد توجه صاحب نظران امر توسعه، سیاست‌گذاران و برنامه ریزان در سطح بین‌المللی، ملی و منطقه‌ای است (ابراهیم زاده، ۱۳۸۶: ۳۵). بنابراین در راستای توسعه ملی و ناحیه‌ای شناخت میزان توسعه‌یافتگی نواحی روستایی بسیار ضروری به نظر می‌رسد و برای دستیابی به توسعه پایدار شناخت وضع موجود و ترسیم فضای مطلوب ضروری است (Mop, 2007: 1).

در این میان روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه به دلیل نزدیکی به مرکز استان و نیز دارا بودن پتانسیل‌های ویژه در بخش‌های مختلف، نیاز به سنجش پتانسیل‌ها و توانمندی‌های مختلف می‌باشد که بتوان به برنامه‌ریزی متناسب با توسعه پایدار منطقه اندیشید. بنابراین در راستای هدف پژوهش که اولویت‌بندی میزان توسعه‌یافتگی روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه می‌باشد، سؤال اصلی تحقیق این است که روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه در چه سطحی از توسعه قرار دارند؟ و بر همین مبنای فرضیه را نیز می‌توان اینگونه بیان نمود که به نظر می‌رسد اغلب روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه، در جایگاه پایین‌تر از در حال توسعه قرار دارند.

پیشینه پژوهش

هولس^۱ (۱۹۹۱) در مقاله‌ای با عنوان "چشم‌انداز جهانی توسعه پایدار: الزاماتی برای کشاورزی" ابتدا به بررسی گزارش کمیسیون پیرسون، برانت و برونتلان می‌پردازد و در ادامه به الزامات توسعه پایدار کشاورزی در جهان تأکید می‌کند.

گراهام^۲ (۱۹۹۸) در کتاب خود با عنوان "توسعه پایدار کشاورزی و توسعه روستایی"، نقش کشاورزی پایدار بر توسعه روستایی را مورد بحث قرار می‌دهد. آنوین^۳ (۲۰۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «توسعه توریسم در استونی، جاذبه‌ها، پایداری و توسعه روستایی» به بررسی عوامل مؤثر در توسعه گردشگری در کشور استونی و توسعه روستایی یکپارچه و پایداری آن (گردشگری

۱ - Hvls

۲ - Graham

۳ - Unwin

روستایی پایدار) پرداخته است. هالند و همکاران^۱ (۲۰۰۳) در پژوهشی به بررسی توسعه گردشگری در نواحی روستایی فقیر و متنوع سازی تولیدات و گسترش منافع برای روستاها در اوگاندا و جمهوری چک اسلواکی پرداخته و با بیان ویژگی های عمده مناطق روستایی از جمله گسترش فقر به توسعه گردشگری در نواحی روستایی فقیری که پتانسیل های بالقوه و بالفعلی جهت جذب گردشگری دارند، تأکید می کنند.

آندرج آدوس و آنتون پرپار^۲ (۲۰۰۷) در پژوهشی با عنوان نقش گردشگری روستایی برای توسعه نواحی روستایی در مجله کشاورزی اروپای مرکزی با بررسی دو ناحیه روستایی از نظر عوامل خارجی و داخلی بر این ناحیه از جمله جاذبه های طبیعی گردشگری نتیجه گرفته است که گردشگران روستایی عامل مهمی برای توسعه اقتصادی هر دو ناحیه بوده است. جمالی (۱۳۸۸) در "تحلیلی بر روند تغییرهای سطوح توسعه و نابرابری های ناحیه ای در نقاط شهری استان آذربایجان شرقی در سال های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵" درجه توسعه یافتگی و رتبه هر یک از نواحی شهری استان آذربایجان را محاسبه نموده و سپس با بهره گیری از مدل تحلیل خوشه ای، نقاط شهری استان آذربایجان شرقی را در سه سطح توسعه یافته، نیمه توسعه یافته و محروم طبقه بندی نموده است. خاکپور (۱۳۸۸) در "بررسی و تحلیل نابرابری در سطوح توسعه یافتگی مناطق شهر مشهد" ضمن به تصویر کشیدن میزان و چگونگی توزیع فضایی شاخص های مختلف، به تحلیل و تشریح تأثیر توزیع عادلانه امکانات و پایداری شهری پرداخته است. بیات (۱۳۸۸) به بررسی سنجش توسعه یافتگی روستاهای بخش کوار شهرستان شیراز با استفاده از روش تحلیل خوشه ای پرداخته و به این نتیجه دست یافت که تفاوت ها و نابرابری هایی در سطح توسعه یافتگی روستاهای بخش کوار وجود دارد.

ابراهیم زاده (۱۳۸۹) در "کاربرد تحلیل عاملی در تبیین الگوی فضایی توسعه و توسعه نیافتگی شهری - منطقه ای در ایران" پس از رتبه بندی استان ها بر اساس عامل ها، اشاره می کند که اختلاف و نابرابری در دهه اخیر بین شهرستان های کشور در حال افزایش بوده، که این مسئله را ناشی از اعمال سیاست کلی توسعه بر پایه تئوری های قطب رشد و مرکز پیرامون در کشور می داند.

۱ - Holland et al

۲ - Andrej Udvc & Anton Perpar

امینی فسخودی (۱۳۸۹) با خوشه‌بندی فرهنگی مناطق روستایی کشور در ۳ طبقه ضعیف، متوسط، نسبتاً خوب مناطق روستایی را دسته‌بندی نموده است که مناطق مرزی از جمله کردستان و سیستان و بلوچستان از وضعیت نامطلوبی برخوردار بودند. رحمتی و همکاران (۱۳۸۹) در تحلیلی بر درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان به این نتیجه رسیده‌اند که امکانات و خدمات به شکل هماهنگ بین شهرستان‌های استان توزیع نگردیده‌اند.

تقوایی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان "تعیین و تحلیل سطوح برخورداری مناطق روستایی استان‌های کشور با بهره‌گیری از روش تاکسونومی عددی و تحلیل خوشه‌ای" از تلفیق روش‌های تاکسونومی عددی و تحلیل خوشه‌ای در سطح مناطق روستایی ۳۰ استان و با استفاده از ۲۴ شاخص استفاده کرده و به این نتیجه رسیده است که ۷.۴ درصد استان‌ها در حد تا حدودی توسعه‌یافته، ۵۱.۸۵ درصد استان‌ها در حد محروم و ۴۰.۷۵ درصد بسیار محرومند. آزادی و بیگ‌محمدی (۱۳۹۱) در مقاله خود با عنوان «تحلیل و طبقه‌بندی سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی شهرستان‌های استان ایلام» با روشی اسنادی، تحلیلی و کتابخانه‌ای و استفاده از ۳۸ متغیر در قالب ۴ شاخص به این نتیجه دست یافتند که وضعیت شهرستان‌های استان ایلام از نظر شاخص‌های مورد مطالعه نامناسب بوده به صورتی که کلیه شهرستان‌ها از نظر مجموع شاخص‌های مورد مطالعه با ضرایب توسعه‌یافتگی بین ۶۳/۲۱-۳۹/۳۵، در زمره شهرستان‌های نیمه برخوردار می‌باشند. صفری و بیات (۱۳۹۲) به تعیین سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی استان آذربایجان شرقی با استفاده از تکنیک آماری تحلیل عاملی و تحلیل خوشه‌ای، پرداخته و نتیجه‌گیری نمودند که از لحاظ سطح توسعه‌یافتگی بین دهستان‌های استان تفاوت و نابرابری وجود دارد.

مبانی نظری

توسعه همه‌جانبه روستایی^۱

از ابتدای دهه ۱۹۷۰ که توسعه روستایی بیش از پیش مورد توجه محافل جهانی ذی ربط (سازمان

خواربار و کشاورزی^۱، بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه^۲، و...) و کشورهای توسعه نیافته قرار گرفت، شرایط مناسبی برای ارزیابی تجارب توسعه روستایی فراهم گشت، که مشخص شد بی‌توجهی به تمامی جنبه‌ها و ابعاد توسعه، باعث ناکامی برنامه‌های توسعه روستایی شده است. توسعه روستایی همه‌جانبه به نوعی از سال ۱۹۷۱ به بعد مطرح شد که فائو سمپوزیومی در مورد (نهادهای کشاورزی برای توسعه همه‌جانبه روستایی) برگزار کرد، و در اوایل دهه ۱۹۸۰ به راهبردی برای توسعه روستایی مبدل شد. به عنوان یک روش، راهبرد توسعه روستایی همه‌جانبه می‌کوشد تا فعالیت‌های مرتبط با هم را یکپارچه کند تا یکدیگر را تکمیل کنند، چرا که سرمایه‌گذاری در زمینه‌های مرتبط با یکدیگر، منافع گسترده‌ای فراهم می‌کند. در این راهبرد برای دستیابی به هدف، هماهنگی بیشتر در مراحل برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های توسعه مورد تأکید است و کوشش هماهنگ کلیه دستگاه‌های مشارکت‌کننده در طرح‌ها و برنامه‌ها مورد توجه است. در این تفکر و چهارچوب طرح شده آن، بر کلیدی بودن نقش مردم و تأثیرگذاری آنها در فرایند فکر و اجرا تأکید خاصی می‌گردد و تحلیل جامع منابع تولید در مقیاس منطقه‌ای و نیز پیوند افقی و عمودی برنامه‌ها بسیار مورد توجه قرار می‌گیرد (رضوانی، ۱۳۸۳: ۱۲۱).

ضرورت توسعه روستایی

با دگرگون شدن مفاهیم توسعه، نماگرها و شاخص‌های اندازه‌گیری آن نیز دستخوش دگرگونی شدند. پیش از سال‌های ۱۹۶۰-۱۹۵۰، بیشتر شاخص‌های اندازه‌گیری توسعه، رویکردی کمی داشتند و در واقع در این دوره، توسعه بیشتر بعنوان یک تغییر و تحول کمی ارزیابی می‌شد و ناهمسانی چشمگیری میان دو مفهوم رشد و توسعه در متون اقتصادی به چشم نمی‌خورد (فطرس، ۱۳۹۰: ۱۱۴). در برخی محافل، توسعه روستایی موضوعی منسوخ شده تلقی می‌شود که این بدان معنی نیست که از شیوع یا شدت فقر روستایی در کشورهای جهان سوم در سال‌های اخیر کاسته شده است. بلکه در بخش‌های بزرگی از جهان این موضوع کاملاً بر عکس است و دلیل آن این است که در طی ده تا پانزده سال گذشته اولویت‌های دولت‌ها و الگوهای

۱ - Food and Agriculture Organization

۲ - International Bank for Reconstruction and Development

بسیاری از کارگزاری‌های کمک‌کننده در حال تغییر بوده است. بانک جهانی، بر اساس تعریف محافظه‌کارانه‌اش، تعداد افرادی را که در کشورهای جهان سوم همچنان در فقر بسر می‌برند و با فلاکت و ناامنی ناشی از فقر دست به گریبان‌اند را بیش از یک میلیارد نفر برآورد می‌کند. در بسیاری از کشورها بخصوص در جنوب صحرای آفریقا و جنوب آسیا، روستاییان فقیر نیمی از کل جمعیت را تشکیل می‌دهند. در طی دهه ۱۹۷۰، الگوهای غالب در میان کارگزاری‌های یاری‌دهنده، توسعه بر کاهش فقر متمرکز بود، با اذعان به اینکه اکثریت خانواده‌ها، به خصوص در نواحی روستایی، عمدتاً از منافع رشد اقتصادی کلان‌بی‌نصيب بودند. بالا بردن سطح قابلیت‌ها و آسایش فقرا می‌توانست آنها را بیشتر در شکل‌دهی اقتصاد و جامعه‌شان سهیم کند. بر این اساس انتظار می‌رفت که به طرح‌های دولتی و مورد نظر حامیان نیازهای اولیه، توجه شده و میزان بهره‌وری این اکثریت فراموش شده افزایش یابد. توجه خاص به فقرزدایی در دهه ۱۹۸۰ تحت‌الشعاع فرمول نئوکلاسیکی قرار گرفت (هاشمی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۱).

مواد و روش‌ها

نوع تحقیق در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است که خروجی آن می‌تواند کاربردی باشد. داده‌های مورد نیاز به شیوه کتابخانه‌ای و با بهره‌گیری از منابع آماری مربوط به سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان کرمانشاه، سالنامه آماری، مطالعات میدانی، مرکز آمار ایران و سازمان‌های مرتبط (بر اساس آمار معتبر سال ۱۳۹۰) جمع‌آوری شده است. تحلیل داده‌ها در مقیاس بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است و با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر آن ترکیبی از روش‌های اسنادی و تحلیلی می‌باشد که پایه تجزیه و تحلیل بر اساس اطلاعات آماری مندرج در جداول و ساختارهای اطلاعاتی بوده که به صورت ماتریسی، جهت تجزیه و تحلیل نهایی بر اساس مدل تاکسونومی می‌باشد. مزیت استفاده از تاکسونومی عدد در این است که روشی منسجم و سنجیده را در زمینه دسته‌بندی نواحی و شاخص‌ها فراهم نموده و می‌تواند میزان توسعه را در جهات مختلف به خوبی مشخص نماید. همچنین یکی از مزایای مهم تاکسونومی دستیابی به اطلاعات مرتبط با صرف زمان کمتر است. سایر فواید و مزایای استفاده از تاکسونومی عبارتند از: ۱- افزایش اشتراک دانش، ۲- اجتناب از کوشش‌های مضاعف در داخل سازمان‌های بزرگ و اتخاذ تصمیم‌های درست و

مناسب در مدیریت در زمان کوتاه (به عبارت دیگر کاهش زمان تصمیم‌گیری)، ۳- عدم تکرار اشتباهات گذشته، ۴- به تصویر کشاندن روابط مابین اصطلاحات، ۵- به حداقل رساندن پیچیدگی، ۶- افزایش بهره‌وری، و ۷- کشف فرصت‌های جدید (صمیمی، ۱۳۸۸: ۱۸۱).

اطلاعات مندرج در ماتریس برای اولویت‌بندی روستاها بر اساس میزان توسعه‌یافتگی^۱ و نیز تعیین تعیین عناصر مهم تأثیرگذار بر توسعه روستاهای کرمانشاه و نیز دسته‌بندی روستا برای برنامه‌ریزی‌های آتی از مدل تاکسونومی عددی استفاده شده است. از آنجائیکه مدل تاکسونومی یکی از کاراترین مدل‌ها جهت بررسی میزان توسعه‌یافتگی نواحی بوده و می‌توان بر اساس آن به اولویت‌بندی شاخص‌ها و نیز مناطق در سطوح متفاوت اقدام نمود و بسیاری از پژوهش‌های کاربردی حاضر در سطح ملی و بین‌المللی از این مدل استفاده می‌نمایند. برای محاسبه توسعه‌یافتگی روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه از شاخص‌های محیطی، اجتماعی- جمعیتی، اقتصاد، و شاخص‌های کالبدی- فضایی (زیربنایی و رو بنایی) استفاده شده است (جدول ۱).

شاخص‌های توسعه مورد استفاده

از آن جایی که عوامل و شاخص‌های متعدد و مختلفی وجود دارد که اثرات متفاوتی بر سطح زندگی روستاییان می‌گذارد، در این بررسی شاخص‌ها و عوامل کلیدی که دارای اهمیت بیشتری است، مورد استفاده قرار گرفته است. در راستای تحقق این هدف، آمار و اطلاعات ۱۰ شاخص مورد نظر، بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ جمع‌آوری و با استفاده از روش تاکسونومی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

جدول ۱- شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مورد بررسی پژوهش

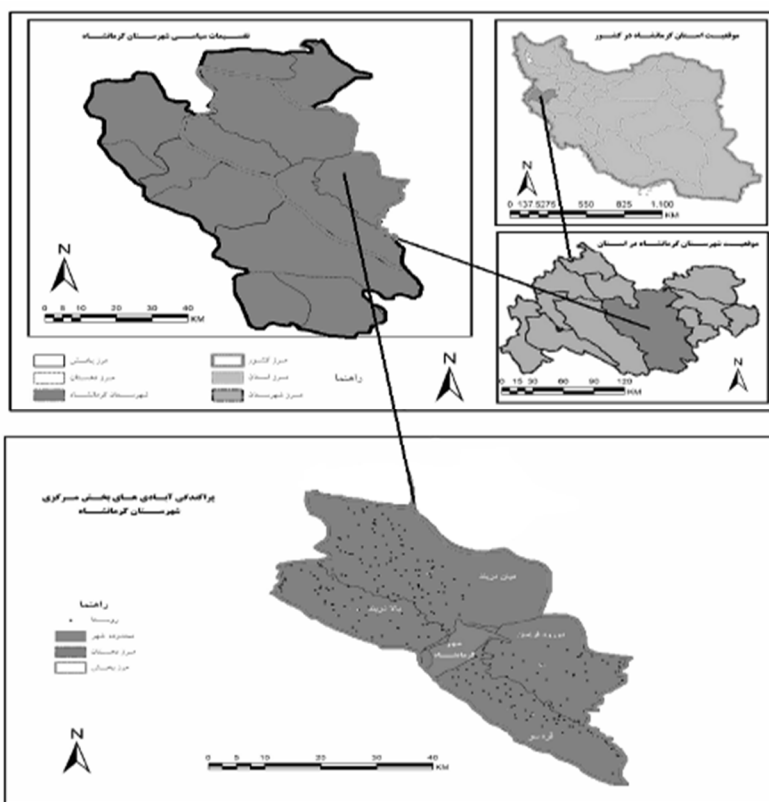
شاخص	زیرشاخص
محیطی	۱- فاصله از مرکز شهرستان ۲- فاصله از مرکز بخش ۳- فاصله از مرکز دهستان ۴- برخورداری از معدن ۵- برخورداری از اراضی زراعی آبی ۶- قرارگیری در معرض سیل ۷- قرارگیری در معرض زلزله ۸- ارتفاع روستا ۹- وسعت روستا ۱۰- موقعیت طبیعی روستا
اجتماعی- جمعیتی	۱- تعداد جمعیت ۲- جمعیت باسواد ۳- جمعیت مرد باسواد ۴- جمعیت زن باسواد
اقتصادی	۱- تعداد منابع درآمد ۲- مساحت زمین‌های کشاورزی ۳- تعداد بهره‌بردارهای پرورش دام کوچک ۴- تعداد بهره‌بردار پرورش دام بزرگ ۵- تعداد مردان شاغل ۶- تعداد زنان شاغل ۷- تعداد واحد زراعی ۸- تعداد واحد باغداری ۹- تعداد واحد گلخانه‌ای
زیربنایی	۱- برخورداری از آب ۲- برخورداری از برق ۳- برخورداری از گاز ۴- برخورداری از طرح هادی روستایی ۵- برخورداری از تلفن ۶- دسترسی به وسیله نقلیه ۷- دسترسی به مطبوعات ۸- وضعیت راه روستا ۹- اینترنت
بهداشتی و درمانی	۱- پزشک ۲- خانه بهداشت ۳- داروخانه ۴- داندانپزشک ۵- بهداشتیاری ۶- بهورز ۷- مرکز بهداشت درمانی
آموزشی	۱- دبستان ۲- مدرسه راهنمایی مختلط ۳- دبیرستان ۴- مدرسه راهنمایی پسرانه ۵- مدرسه راهنمایی دخترانه
اداری و انتظامی	۱- شورای اسلامی روستایی ۲- دهیاری ۳- پست ۴- اداره جهاد ۵- پایگاه مقاومت بسیج ۶- صندوق پست
مذهبی و فرهنگی	۱- مسجد ۲- مکان مذهبی سایر ادیان ۳- زیارتگاه اسلامی ۴- کتابخانه عمومی
ورزشی و تفریحی	۱- سالن ورزشی ۲- زمین ورزشی ۳- پارک محلی ۴- چایخانه
تجاری	۱- بقالی ۲- شرکت تعاونی روستایی ۳- فروشگاه تعاونی روستایی ۴- قصابی ۵- نانوا ۶- تعمیرگاه ماشین کشاورزی ۷- بانک

عرصه پژوهش

شهرستان کرمانشاه با وسعت تقریبی ۸۵۴۷ کیلومتر مربع از شمال باختری به شهرستان کامیاران، از باختر به شهرستان‌های پاوه و اسلام آباد غرب، از جنوب به شهرستان شیروان و چرداول، از خاور به شهرستان‌های بیستون و هرسین و از شمال خاوری به شهرستان سنقر محدود می‌شود. شهرستان کرمانشاه بین ۴۷ درجه و ۴ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی و ۳۴ درجه و ۱۶

دقیقه تا ۳۴ درجه و ۳۳ دقیقه عرض شمالی قرار دارد (شکل ۲). ارتفاع متوسط این شهرستان ۱۴۱۰ متر از سطح دریا است و دارای ۵ بخش به نام‌های مرکزی، فیروزآباد، کوزران و ماهیدشت و لیوار و ۱۳ دهستان و ۸۱۵ روستا بوده و جمعیت آن در سال ۱۳۸۵، برابر با ۹۶۷۱۹۶ نفر بوده است (کوچکی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۷). جمعیت شهرستان در سال ۱۳۹۰ به ۱۰۳۰۹۷۸ افزایش یافته است. همچنین جمعیت روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه در سال ۱۳۹۰ برابر ۸۹۰۱۷ نفر بوده است (سالنامه آماری کرمانشاه، ۱۳۹۰: ۲۵-۲۰). بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه تا قبل از سال ۱۳۸۷ دارای ۶ دهستان به نام‌های (رازآور، پشت دربند، بالا دربند، میان دربند، قره‌سو و دورود فرامان) بوده است که پس از این سال طبق مصوبه وزارت کشور به شماره ۱/۴۲/۷۶۷۷۲ مورخ ۱۸/۶/۱۳۸۷ دو دهستان رازآور و پشت دربند از بخش مرکزی جدا و به عنوان بخش لیوار قرار گرفتند.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

یافته‌های تحقیق

به دلیل گستردگی تعداد روستاها (۹۰ روستا) و نیز شاخص‌ها (۶۵ شاخص)، ارائه کلیه جداول خام، ماتریس استاندارد شده و ... غیر ضروری بوده، به همین دلیل به ارائه نتایج کلی حاصل از تجزیه و تحلیل تاکسونومی اکتفا شده است. قابل ذکر است که برای رعایت اختصار ۹۰ روستای دهستان‌های بخش مرکزی شهرستان از اعداد ۱ تا ۹۰ شماره‌گذاری و در نتایج انتهایی اسامی مطابق آن آورده شده است. بر اساس تحلیل ارائه شده جدول سرمشق توسعه روستاهای مدنظر در جدول شماره (۲) ارائه شده است که از رابطه زیر به دست می‌آید.

$$C_{io} = \sqrt{\sum_{j=1}^n (D_j - D_o)^2}$$

C_{io} = سرمشق توسعه

D_i = اعداد موجود در ماتریس استاندارد

D_o = اعداد ایده آل هر ستون

جدول (۲) - سرمشق توسعه روستاهای مورد بررسی

روستا	C_{io}	روستا	C_{io}
داردرفش قلعه	۳۵.۲	عومل	۵۷.۱
داردرفش محمدامین میرزا	۳۴.۰۱	بیجانیه	۵۵.۷۶
گلالی	۳۵.۳۴	سیاه پیدستفی	۵۵.۶۴
توردول	۳۵.۰۷	توپره ریز	۵۶.۲۶
چقازرد	۳۴.۹۲	منوچهرآباد	۵۷.۳۴
دالی چی	۳۴.۱	موریان	۵۷.۳۲
سراب نیلوفر	۳۲.۳	ده بهن	۵۹.۱۳
شهرک سراب نیلوفر	۳۴.۴۶	جالابه	۵۸.۳۹
ملک خضایی	۳۵.۳۶	سیاه پیدستفیا	۵۷.۴۴
حسین آباد	۳۵.۱۲	گامیه	۵۷
شاهینی	۳۶.۱	رحیم آباد	۵۸.۷
گراوند	۳۵.۶۵	سراودستفی	۵۷.۱
باباجان پاپری	۳۶.۶۲	سه چک	۵۸.۶
دوستوند	۳۵.۵۱	حاجی آباد	۵۷.۵۲
سیاه کمر	۳۵.۴	ده کیود	۵۸.۳۱

دوستا	Cio	دوستا	Cio	دوستا	Cio	دوستا	Cio	دوستا	Cio
گاونام	۶۱۰۰۱	کنجورسلفی	۳۴۴	بوان	۵۷۴۷۳	چشمه باغ	۶۸۰۷	گاونام	۶۱۰۰۱
زگی چقا	۶۲۰۴۵	کهریز	۶۳۰۸۶	خاتم آباد	۵۰۰۸۱	سه چشمه	۷۰۰۱	زگی چقا	۶۲۰۴۵
سلبانابه	۶۳۰۵۴	حاجی علیان	۳۳۰۲	ده گل	۵۰۰۱	حجت آباد علیا	۶۸۰۹	سلبانابه	۶۳۰۵۴
شاه ملکی	۶۳۰۷۶	کله هو	۶۳۰۲۲	کامیه	۵۰۰۳۲	احمدوند	۶۸۰۸	شاه ملکی	۶۳۰۷۶
کاوریوان	۶۵۰۵۹	تیشه کن	۳۷۰۴۳	محمودآباد	۵۱۰۳۷۹	پیر حیاتی	۶۷۰۸	کاوریوان	۶۵۰۵۹
کراتی سفلی	۶۵۰۶	کهر ازسلفی	۳۸۰۰۸	تپه افشار	۵۲۰۶۴	گاونبده	۶۳۰۸	کراتی سفلی	۶۵۰۶
بزرگدار علیا	۶۶۰۸	کهر از علیا	۴۸۰۲۱	تکیه	۵۲۰۲	شهرک صنعتی	۶۲۰۲۲	بزرگدار علیا	۶۶۰۸
علی اکبر	۶۶۰۰۵	برنجان	۴۸۰۳۱	گور چقا	۵۲۰۷۳	قرانچی	۶۳۰۶	علی اکبر	۶۶۰۰۵
فراغان	۶۷۰۸	بی ایر چقاگران	۴۹۰۴۴۱	سیاه چقا	۵۵	سلطانکوه	۶۴۰۰۹	فراغان	۶۷۰۸
قمشه	۶۷۰۳۲	ورله	۴۸۰۶۵	تولی	۵۶۰۱	نوروز آباد	۶۳۰۵	قمشه	۶۷۰۳۲
چوبدراز	۶۸۰۳۲	چقاگران	۵۷۰۱۷	چاره	۵۵۰۶	سرتیب آباد	۶۳۰۶	چوبدراز	۶۸۰۳۲
بریموند	۶۷۰۴	شهرک ورله	۵۷۰۲	خالک	۵۶۰۲	خوشینان علیا	۶۴۰۲	بریموند	۶۷۰۴
پشته کس	۶۸۰۰۶	بککاش آباد	۵۶۰۱۸۱	تازه آباد عمه	۵۵۰۰۴	دوچقا	۶۵۰۴	پشته کس	۶۸۰۰۶
عمه	۶۸۰۶	علی آباد	۵۷۰۲۵	عمه علیا	۵۵۰۹	سراب شله	۶۵۰۰۴	عمه	۶۸۰۶
قورباغستان سفلی	۶۹۰۳۴	ورمجه	۵۶۰۷۴۲	نظام آباد	۵۸۰۸۹	خوشینان سفلی	۶۵۰۲۲	قورباغستان سفلی	۶۹۰۳۴

برای محاسبه درجه توسعه یافتگی تک تک روستاها میزان سرمشق توسعه بر میزان Co تقسیم می‌گردد که نتایج درجه توسعه یافتگی در جدول ۳ ارائه شده است. برای محاسبه درجه

توسعه‌یافتگی نیز از فرمول زیر استفاده می‌شود.

اگر درجه توسعه‌یافتگی روستاها را با $\bar{Fi}$ نشان دهیم، مقدار آن از فرمول زیر بدست می‌آید:

$$Fi = \frac{Cio}{Co}$$

Cio از مرحله قبلی محاسبه شده و Co از فرمول زیر بدست می‌آید:

$$Co = \overline{Cio} - Sio$$

Cio میانگین ستون Cio ماتریس قبلی است. انحراف میانگین آن نیز از رابطه زیر محاسبه

می‌شود:

$$Sio = \sqrt{\frac{(Cio_i - \overline{Cio})^2}{n}}$$

درجه توسعه‌یافتگی همواره بین صفر و یک می‌باشد. این عدد هر چه به صفر نزدیک‌تر باشد،

روستا توسعه‌یافته‌تر و هر قدر به یک نزدیک‌تر باشد، دلیل بر عدم توسعه روستا می‌باشد.

جدول (۳) - درجه توسعه‌یافتگی روستاهای مورد مطالعه

روستا	Cio	Fi
داردرفش قلعه	۳۵.۳۱۳۴	۰.۴۵۵۰۵۸
محمدآمین میرزا داردرفش	۳۴.۰۱۳۲۱	۰.۴۳۹۵۶۱
گلانی	۳۵.۳۴۶۸۷	۰.۴۵۶۷۹۶
توردول	۳۵.۰۷۳۵۱	۰.۴۵۳۲۶۳
چقازرد	۳۴.۹۲۹۰۱	۰.۴۵۱۳۹۶
دایی چی	۳۴.۱۸۴۷۶	۰.۴۴۱۷۷۸
سراب نیلوفر	۳۲.۳۲۹	۰.۴۱۷۹۲۵
شهرک سراب نیلوفر	۳۴.۴۶۲۷۵	۰.۴۴۵۳۷
ملک خطایی	۳۵.۲۶۴۳۳	۰.۴۵۷۰۲۲
حسین آباد	۳۵.۱۳۷۲۳	۰.۴۵۳۹۵۷

Fi	Cio	روستا	Fi	Cio	روستا	Fi	Cio	روستا	Fi	Cio	روستا	Fi	Cio	روستا
۰.۷۳۸۶۰۷	۵۷.۱۵۳۴۲	گاوبنام	۰.۴۹۲۱۲۸	۲۸.۰۸۰۸۷	موربان	۰.۴۶۶۵۳۱	۳۶.۱۰۰۱۸	شاهینی	۰.۴۶۶۵۳۱	۳۶.۱۰۰۱۸	موربان	۰.۴۶۶۵۳۱	۳۶.۱۰۰۱۸	شاهینی
۰.۷۲۰۶۷۵	۵۵.۷۶۵۸۱	زگی چقا	۰.۶۲۲۱۲۲	۴۸.۲۱۷۲۸	ده پهن	۰.۴۶۰۷۸۲	۲۵.۶۵۵۲۲	گراوند	۰.۴۶۰۷۸۲	۲۵.۶۵۵۲۲	ده پهن	۰.۴۶۰۷۸۲	۲۵.۶۵۵۲۲	گراوند
۰.۷۱۹۰۹۵	۵۵.۶۴۳۵۹	سلیمانیه	۰.۶۲۷۱۸۲	۴۸.۳۱۴۵	چلابه	۰.۴۷۲۳۲۵	۲۶.۶۲۶۶۶	باباجان پابیری	۰.۴۷۲۳۲۵	۲۶.۶۲۶۶۶	چلابه	۰.۴۷۲۳۲۵	۲۶.۶۲۶۶۶	باباجان پابیری
۰.۷۲۷۱۲۸	۵۶.۲۶۵۹۱	شاه ملکی	۰.۶۲۸۹۴	۴۹.۴۱۱۹	سیاه پیدعلیا	۰.۴۵۸۹۵۷	۲۵.۵۱۴۰۹	دوستوند	۰.۴۵۸۹۵۷	۲۵.۵۱۴۰۹	سیاه پیدعلیا	۰.۴۵۸۹۵۷	۲۵.۵۱۴۰۹	دوستوند
۰.۷۲۹۸۵۴	۵۷.۲۴۹۹۳	کاورلوان	۰.۶۲۸۷۷۲	۴۸.۶۵۴۲۶	گاکیه	۰.۴۵۸۶۸۸	۲۵.۴۹۲۲۵	سیاه کمر	۰.۴۵۸۶۸۸	۲۵.۴۹۲۲۵	گاکیه	۰.۴۵۸۶۸۸	۲۵.۴۹۲۲۵	سیاه کمر
۰.۷۴۰۸۱۶	۵۷.۲۲۴۲۵	کرائی سفلی	۰.۷۲۸۹۰۵	۵۷.۱۷۶۵	رحیم آباد	۰.۴۴۵۶۱۱	۳۴.۴۸۱۴	عمرمل	۰.۴۴۵۶۱۱	۳۴.۴۸۱۴	رحیم آباد	۰.۴۴۵۶۱۱	۳۴.۴۸۱۴	عمرمل
۰.۷۶۴۴۶۷	۵۹.۱۳۹۰۲	بزگدارعلیا	۰.۷۲۹۷۷۱	۵۷.۲۴۳۴۶	سراودسفلی	۰.۴۷۶۴۵۲	۳۶.۸۶۷۸۶	بیجانہ	۰.۴۷۶۴۵۲	۳۶.۸۶۷۸۶	سراودسفلی	۰.۴۷۶۴۵۲	۳۶.۸۶۷۸۶	بیجانہ
۰.۷۵۶۶۱۷	۵۸.۳۹۲۲۶	علی اکبر	۰.۷۲۶۰۴۲	۵۶.۱۸۱۲۴	سه چک	۰.۴۶۸۸۶۹	۳۶.۲۸۱۰۵	سیاه پیدسفلی	۰.۴۶۸۸۶۹	۳۶.۲۸۱۰۵	سه چک	۰.۴۶۸۸۶۹	۳۶.۲۸۱۰۵	سیاه پیدسفلی
۰.۷۴۴۳۳۶	۵۷.۴۴۹۱۸	فرمان	۰.۷۳۷۰۸۷	۵۷.۰۲۵۸۲	حاجی آباد	۰.۴۶۸۱۰۲	۳۶.۲۲۱۷۲	توره ریز	۰.۴۶۸۱۰۲	۳۶.۲۲۱۷۲	حاجی آباد	۰.۴۶۸۱۰۲	۳۶.۲۲۱۷۲	توره ریز
۰.۷۳۷۱۳۵	۵۷.۰۲۹۵	قمشه	۰.۷۳۳۲۹۱	۵۶.۷۴۲۰۶	ده کبود	۰.۴۸۳۸۱	۳۷.۴۳۷۱۸	منوچهر آباد	۰.۴۸۳۸۱	۳۷.۴۳۷۱۸	ده کبود	۰.۴۸۳۸۱	۳۷.۴۳۷۱۸	منوچهر آباد

Fi	Cio	روستا	Fi	Cio	روستا	Fi	Cio	روستا	Fi	Cio	روستا	Fi	Cio	روستا
۰.۷۸۸۵۱۲	۶۱.۱۵۰۴	یوان	۰.۶۸۰۳۴	۵۲.۶۴۴۷۱	کهرار سفلی	۰.۶۸۰۳۴	۵۲.۶۴۴۷۱	کهرار سفلی	۰.۷۵۸۶۰۸	۵۸.۷۰۱۰۹	چوپدراز	۰.۷۵۸۶۰۸	۵۸.۷۰۱۰۹	چوپدراز
۰.۸۰۷۰۸۱	۶۲.۴۵۱۹۲	خانم آباد	۰.۶۷۵۴۰۶	۵۲.۲۶۲۹	کهرار علیا	۰.۶۷۵۴۰۶	۵۲.۲۶۲۹	کهرار علیا	۰.۳۷۷۹۹۵	۵۷.۱۰۶۰۷	بریموند	۰.۳۷۷۹۹۵	۵۷.۱۰۶۰۷	بریموند
۰.۸۲۱۲۰۸	۶۳.۵۴۵۰۷	ده گل	۰.۶۸۱۴۸۹	۵۲.۷۳۷۲۵۸	برنجان	۰.۶۸۱۴۸۹	۵۲.۷۳۷۲۵۸	برنجان	۰.۷۵۷۸۲۹	۵۸.۶۴۰۸	پشته کیش	۰.۷۵۷۸۲۹	۵۸.۶۴۰۸	پشته کیش
۰.۸۲۴۰۶۹	۶۳.۷۶۶۴۸	گاکیه	۰.۷۱۰۰۲	۵۵.۰۰۹۶۲	بی ابر چخاماران	۰.۷۱۰۰۲	۵۵.۰۰۹۶۲	بی ابر چخاماران	۰.۷۴۳۲۶۷	۵۷.۵۲۱۷۵	عمه	۰.۷۴۳۲۶۷	۵۷.۵۲۱۷۵	عمه
۰.۸۴۷۶۸۶	۶۵.۵۹۳۹۵	محمود آباد	۰.۷۲۵۹۲۲	۵۶.۱۷۱۸۶	ورله	۰.۷۲۵۹۲۲	۵۶.۱۷۱۸۶	ورله	۰.۷۵۲۶۴۳	۵۸.۳۱۶۸۷	قورباغستان سفلی	۰.۷۵۲۶۴۳	۵۸.۳۱۶۸۷	قورباغستان سفلی
۰.۸۴۸۷۲۵	۶۵.۶۷۵۱	تپه افشار	۰.۷۱۸۸۲۲	۵۵.۶۲۲۵	چقماران	۰.۷۱۸۸۲۲	۵۵.۶۲۲۵	چقماران	۰.۷۴۲۷۱۷	۵۷.۴۷۱۴۲	کچور سفلی	۰.۷۴۲۷۱۷	۵۷.۴۷۱۴۲	کچور سفلی
۰.۸۶۳۴۶۹	۶۶.۸۱۵۲	تکیه	۰.۷۲۶۲۹۹	۵۶.۲۰۰۹۹	شورک ورله	۰.۷۲۶۲۹۹	۵۶.۲۰۰۹۹	شورک ورله	۰.۶۵۶۶۳۷	۵۰.۸۱۰۵۳	کهریز	۰.۶۵۶۶۳۷	۵۰.۸۱۰۵۳	کهریز
۰.۸۵۳۶۶۶	۶۶.۰۵۶۷۱	گوهر چقا	۰.۷۱۱۴۰۲	۵۵.۰۴۸۳۱	بکتاش آباد	۰.۷۱۱۴۰۲	۵۵.۰۴۸۳۱	بکتاش آباد	۰.۶۴۷۷۹۱	۵۰.۱۲۶۱	حاجی علیان	۰.۶۴۷۷۹۱	۵۰.۱۲۶۱	حاجی علیان
۰.۸۷۷۲۲۳	۶۷.۸۸۸	سیاه چقا	۰.۷۲۲۷۱۹	۵۵.۹۲۴	علی آباد	۰.۷۲۲۷۱۹	۵۵.۹۲۴	علی آباد	۰.۶۵۰۳۵۳	۵۰.۳۲۴۳	کله هو	۰.۶۵۰۳۵۳	۵۰.۳۲۴۳	کله هو
۰.۸۷۰۰۲۹	۶۷.۳۲۲۸۱	تولگی	۰.۷۶۱۱۳	۵۸.۸۹۶۶۱	ورمجه	۰.۷۶۱۱۳	۵۸.۸۹۶۶۱	ورمجه	۰.۶۶۱۶۹۶	۵۱.۲۷۹۲۸	تیشه کن	۰.۶۶۱۶۹۶	۵۱.۲۷۹۲۸	تیشه کن

روستا	Cio	Fi	روستا	Cio	Fi
چناره	۶۸.۳۲۷۲۱	۰.۸۸۳۰۰۹	گاوبنده	۶۳.۸۶۰۱	۰.۸۲۵۲۷۹
خلک	۶۷.۴۴۷۸۷	۰.۸۷۱۶۴۵	شورک صنعتی	۶۲.۶۲۵۳۸	۰.۸۰۹۲۲۳
تازه آبادعمه	۶۸.۰۶۹۲۵	۰.۸۷۹۶۷۵	قزنجی	۶۳.۶۸۵۷۹	۰.۸۲۳۰۲۶
عمله علیا	۶۸.۶۹۷۵۴	۰.۸۸۷۷۹۵	سلطانکوه	۶۴.۰۹۰۸۲	۰.۸۲۸۲۶۱
نظام آباد	۶۹.۳۴۹۲۵	۰.۸۹۶۳۱۷	نوروزآباد	۶۳.۵۴۵۶۲	۰.۸۲۱۲۱۵
چشمه باغ	۶۸.۷۲۰۲۷	۰.۸۸۸۰۸۸	سرتیب آباد	۶۳.۶۵۰۶۳	۰.۸۲۲۵۷۳
سه چشمه	۷۰.۱۴۶۷۷	۰.۹۰۶۲۶۵	خوشینان علیا	۶۴.۳۰۹۵۱	۰.۸۲۹۷۹۵
حجت آبادعلیا	۶۸.۹۵۷۹۹	۰.۸۹۱۶۴۹	دوچقا	۶۵.۴۵۴۰۵	۰.۸۴۵۸۵۲
احمدوند	۶۸.۸۷۵۳۴	۰.۸۹۰۰۹۲	سراب شله	۶۵.۰۴۱۵۸	۰.۸۴۰۵۴۸
پیرحیاتی	۶۷.۸۵۳۵۲	۰.۸۷۶۸۸۷	خوشینان سفلی	۶۵.۶۲۹۶۵	۰.۸۴۸۱۴۷

بر اساس جدول فوق و جایگذاری روستاها بر اساس ۱ تا ۹۰ رتبه بندی روستاها بر اساس درجه توسعه در جدول شماره (۴) ارائه گردیده است. بر اساس جدول مذکور روستای سراب نیلوفر از دهستان بالادربند در رتبه نخست و روستای سه چشمه از دهستان میان دربند در رتبه آخر قرار گرفته است.

جدول ۴- رتبه بندی روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه بر اساس میزان توسعه یافتگی

دهستان	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند
نام روستا	سراب نیلوفر	محمدامین میرزا	دایه چی	شهرک سراب	عمرعل	چقازرد	توردول	حسین آباد	
درجه توسعه	۰.۴۱۷۹۲۵	۰.۴۳۹۵۶۱	۰.۴۴۱۷۷۸	۰.۴۴۵۳۷	۰.۴۴۵۶۱۱	۰.۴۵۱۳۹۶	۰.۴۵۳۲۶۳	۰.۴۵۳۹۵۷	
رتبه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	
دهستان	قره سو	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	دورودفرمان	دورودفرمان	میان دربند	
نام روستا	کهرارسفلی	برنجان	بی ابرچقمازاران	بکتاش آباد	چقمازاران	سلیمانیه	زنگی چقا	علی آباد	
درجه توسعه	۰.۶۸۰۳۴	۰.۶۸۱۴۸۹	۰.۷۱۰۹۰۲	۰.۷۱۱۴۰۲	۰.۷۱۸۸۲۳	۰.۷۱۹۰۹۵	۰.۷۳۰۶۷۵	۰.۷۳۳۷۱۹	
رتبه	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	
دهستان	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	
نام روستا	یوان	خانم آباد	شهرک صنعتی	نوروزآباد	ده گل	سرتیاباد	فزانچی	گامچه	
درجه توسعه	۰.۷۸۸۵۱۲	۰.۸۰۷۰۸۱	۰.۸۰۹۳۳۳	۰.۸۱۲۱۱۵	۰.۸۱۲۲۰۸	۰.۸۲۲۵۷۲	۰.۸۳۳۰۲۶	۰.۸۴۴۰۶۹	
رتبه	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	

دورودفرامان	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	بالادربند	دهستان
توپره ریز	گراوند	دوستوند	سیاه کمر	خطای ملک	گلای	داردرفش قله	نام روستا	درجه توسعه	نام روستا
۰.۴۶۸۱۰۲	۰.۴۶۰۷۸۲	۰.۴۵۸۹۵۷	۰.۴۵۸۶۸۸	۰.۴۵۷۰۳۲	۰.۴۵۶۷۹۶	۰.۴۵۵۰۵۸	۰.۴۵۵۰۵۸	۰.۴۵۵۰۵۸	۰.۴۵۵۰۵۸
۱۶	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۹	۹	۹
قره سو	دورودفرامان	دورودفرامان	دورودفرامان	دورودفرامان	دورودفرامان	میان دربند	دهستان	درجه توسعه	نام روستا
بریموند	حاجی آباد	ده کیود	شاه ملکی	شهرک ورله	سه چک	ورله	دهستان	درجه توسعه	نام روستا
۰.۷۳۷۹۹۵	۰.۷۳۷۰۸۷	۰.۷۳۳۲۹۱	۰.۷۲۷۱۳۸	۰.۷۲۶۶۹۹	۰.۷۲۶۰۴۳	۰.۷۲۵۹۲۲	۰.۷۲۵۹۲۲	۰.۷۲۵۹۲۲	۰.۷۲۵۹۲۲
۴۶	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۹	۳۹	۳۹
میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	دهستان	درجه توسعه	نام روستا
تپه افشار	محمودآباد	دوچقا	سراب شله	خوشینان علیا	سلطانکوه	گاوند	دهستان	درجه توسعه	نام روستا
۰.۸۴۸۷۳۵	۰.۸۴۷۶۸۶	۰.۸۴۵۸۵۲	۰.۸۴۰۵۴۸	۰.۸۳۹۷۹۵	۰.۸۳۸۲۶۱	۰.۸۳۵۲۷۹	۰.۸۳۵۲۷۹	۰.۸۳۵۲۷۹	۰.۸۳۵۲۷۹
۷۶	۷۴	۷۳	۷۲	۷۱	۷۰	۶۹	۶۹	۶۹	۶۹

دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دهستان
چالابه	سیاه پیدعلیا	ده پهن	موریان	مبوچهر آباد	پیچانه	باباجان یالیزی	سیاه پیدسلی	دوره‌فرامان	نام روستا
۰.۶۲۷۱۸۳	۰.۶۳۸۹۴	۰.۶۲۲۱۳۳	۰.۴۹۲۱۲۸	۰.۴۸۳۸۱	۰.۴۷۶۴۵۲	۰.۴۷۳۳۳۵	۰.۴۶۸۸۶۹	درجه توسعه	رتبه
۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷		
قره سو	قره سو	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان	دهستان	نام روستا
عمه	کنجورسغلی	فرامان	کراتی سفلی	کاوروان	سرادوسغلی	رحیم آباد	گاوپنیم	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان
۰.۷۴۳۳۶۷	۰.۷۴۲۷۱۷	۰.۷۴۲۳۳۶	۰.۷۴۰۸۱۶	۰.۷۳۹۸۵۴	۰.۷۳۹۷۷۱	۰.۷۳۸۹۰۵	۰.۷۳۸۶۰۷	درجه توسعه	رتبه
۵۴	۵۳	۵۲	۵۱	۵۰	۴۹	۴۸	۴۷		
میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	دهستان	نام روستا
چناره	تازه آبادعمله	سیاه چقا	پیر حیاتی	خلک	تولی	تکیه	گوهرچقا	دوره‌فرامان	دوره‌فرامان
۰.۸۸۳۰۰۹	۰.۸۷۹۶۷۵	۰.۸۷۷۳۳۳	۰.۸۷۶۸۸۷	۰.۸۷۱۶۴۵	۰.۸۷۰۲۰۹	۰.۸۶۴۶۶۹	۰.۸۵۳۶۶۶	درجه توسعه	رتبه
۸۴	۸۳	۸۲	۸۱	۸۰	۷۹	۷۸	۷۷		

دهستان	دورودفرامان	قره سو	قره سو	قره سو	قره سو	قره سو	دهستان
نام روستا	گاکیه	حاجی علیان	کله هو	کهریز	تیشه کن	کهرارعلیا	نام روستا
درجه توسعه	۰.۶۲۸۷۷۲	۰.۶۴۷۷۹۱	۰.۶۵۰۲۵۳	۰.۶۵۶۶۳۷	۰.۶۶۲۶۹۶	۰.۶۷۵۴۰۶	درجه توسعه
رتبه	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	رتبه
دهستان	قره سو	دورودفرامان	قره سو	قره سو	میان دربند	دورودفرامان	دهستان
نام روستا	قورباغستان سفلی	علی اکبر	پشته کش	چوبدراز	ورمنجه	بزرگدارعلیا	نام روستا
درجه توسعه	۰.۷۵۳۶۴۳	۰.۷۵۴۶۱۷	۰.۷۵۷۸۲۹	۰.۷۵۸۶۰۸	۰.۷۶۱۱۳	۰.۷۶۴۲۶۷	درجه توسعه
رتبه	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	رتبه
دهستان	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	میان دربند	دهستان
نام روستا	عمله علیا	چشمه باغ	حجت آبادعلیا	احمدوند	نظام آباد	سه چشمه	نام روستا
درجه توسعه	۰.۸۸۷۷۹۵	۰.۸۸۸۰۸۸	۰.۸۹۱۶۴۹	۰.۸۹۰۰۹۲	۰.۸۹۶۲۱۷	۰.۹۰۶۲۶۵	درجه توسعه
رتبه	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	رتبه

بحث و نتیجه گیری

اگر درجه توسعه یافتگی روستاها را بر چهار رده توسعه یافته (۰ تا ۰/۲۵) در حال توسعه (۰ تا ۰/۵)، کمتر توسعه یافته (۰/۵ تا ۰/۷۵) و توسعه نیافته (۰/۷۵ تا ۱) تقسیم نماییم، مشاهده می کنیم که هیچ کدام از روستاها در جایگاه توسعه یافته قرار نداشته و تنها ۲۱ روستا در جایگاه در حال توسعه،

۳۳ روستا کمتر توسعه یافته و ۳۶ روستا توسعه نیافته می‌باشند. اکثر روستاهای در حال توسعه متعلق به دهستان بالادربند و برخی روستاهای درودفرمان می‌باشند. اغلب روستاهای دهستان میان دربند در جایگاه روستاهای توسعه نیافته و بیشتر روستاهای دهستان درود فرمان و قره سو در سطح روستاهای کمتر توسعه یافته هستند. اغلب روستاهای واقع در رتبه‌های ۱ تا ۱۰ متعلق به دهستان بالادربند و اغلب روستاهای رتبه ۸۰ تا ۹۰ به عنوان روستاهای توسعه نیافته همگی متعلق به دهستان میان دربند هستند. رتبه‌های میانی ۴۰ و ۵۰ متعلق به دهستان قره سود و رتبه‌های ۲۰ و ۳۰ متعلق به دهستان درود فرمان هستند. بنابراین دهستان بالادربند در بهترین جایگاه و دهستان میان دربند در بدترین جایگاه به لحاظ توسعه قرار گرفته است. به طور کلی می‌توان بیان داشت که بر اساس شاخص‌ها و تجزیه و تحلیل ناشی از برنامه‌ریزی سطح توسعه‌یافتگی مدل تاکسونومی صورت پذیرفت مشاهده گردید که روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه بنابر دلایل مختلف، هیچکدام در جایگاه توسعه یافته قرار نداشته و باید در این زمینه جهت ارائه خدمات بیشتر برنامه‌ریزی متناسب‌تری صورت گیرد. از طرفی تعداد کمی از روستاها (۲۱ روستا) در جایگاه در حال توسعه قرار گرفته‌اند و بیشترین تعداد روستاها به خصوص در دهستان میان دربند در سطح توسعه نیافته (۳۶ روستا) قرار گرفته‌اند. بیش از یک سوم روستاها (۳۳ روستا) نیز در سطح کمتر توسعه یافته جای گرفته‌اند. روستاهایی که در نزدیکی مرکز استان (شهر کرمانشاه) قرار دارند اغلب در وضعیت در حال توسعه هستند و هر چه از سمت مرکز به حاشیه‌ها کشیده می‌شود، سطح توسعه‌یافتگی کاهش یافته است که این امر بیانگر وضعیت برنامه‌ریزی بالا به پایین می‌باشد. نتایج نشان داد که علیرغم قرار گرفتن روستاها در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه و نزدیکی به شهر کرمانشاه، باز هم روستاها از وضعیت توسعه‌یافتگی خوبی برخوردار نمی‌باشند و این وضعیت نشان از حالت بحرانی سایر شهرستان‌ها و روستاهای دورافتاده می‌باشد. بنابراین به طور کلی می‌توان گفت که روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه به لحاظ توسعه در وضعیت مناسبی قرار ندارند و در این زمینه باید تدابیر و اندیشه‌های متناسب‌تری صورت گرفته تا روستاها از وضعیت توسعه‌یافتگی بیشتری برخوردار گردند.

پیشنهادات

۱- باتوجه به اینکه روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه از نظر مجموع شاخص‌ها در

وضعیت کمتر توسعه یافته قرار دارند، ضروری است با استفاده بهینه و مطلوب از پتانسیل‌های نواحی روستایی بخش، زمینه توسعه یافتگی نواحی روستایی بخش فراهم شود.

۲- بهبود وضعیت شاخص‌های اقتصادی نواحی روستایی بخش از طریق افزایش فرصت‌های شغلی در نواحی روستایی، متنوع‌سازی اقتصاد روستایی، جذب سرمایه در نقاط روستایی و سایر راهکارهای مورد نظر در این حیطه.

۳- توجه بیشتر به توسعه شاخص‌های فرهنگی - آموزشی، با توجه به نقش اصلی این شاخص‌ها در توسعه نواحی روستایی بخش، با دادن اولویت برتر به روستاهای محروم دهستان‌های میان دربند و سپس روستاهای کمتر توسعه یافته از نظر این شاخص‌ها.

۴- تلاش در جهت توسعه شاخص‌های زیربنایی، با دادن اولویت برتر به دهستان‌های محروم میان دربند و سپس روستاهای کمتر توسعه یافته از نظر این شاخص‌ها.

۵- از آنجائیکه هیچ کدام از روستاهای بخش مرکزی به عنوان روستاهایی که به مرکز شهرستان و استان در جایگاه توسعه یافته قرار ندارند، لازم و ضروری است که اقدامات اساسی در جهت این روستاها یا حداقل برخی از آنها صورت گیرد تا بتوان از آنها به عنوان الگویی برای سایر مناطق بهره گرفت؛ به خصوص روستاهایی همچون سراب نیلوفر، دادرش و دایی چی که در رتبه‌های اول تا سوم جایگاه در حال توسعه هستند؛

۶- دسته‌بندی روستاها و بررسی امتیازات آنها در دهستان‌های مختلف چه در داخل دهستان و چه در دهستان‌های دیگر نشان از تفاوت فاحش در میزان و درجه توسعه یافتگی می‌باشد. برای نمونه در دهستان بالادربند به عنوان دهستانی که اغلب روستاهای در حال توسعه در آن قرار دارد به طور مثال روستای سراب نیلوفر دارای امتیاز ۰/۴۱۷۹۲۵ و روستای باباجان پالیزی با امتیاز ۰/۴۷۳۳۳۵ می‌باشد که باید اقدامات اساسی در راستای همسان‌سازی و ایجاد تعادل حداقل در روستاهای بزرگ و پر جمعیت صورت گیرد تا از آثار بسیار سوء تفاوت بین روستاها، فرار جمعیت، تفاوت میان شهر و روستا و ... جلوگیری به عمل آورد.

۷- بهره‌گیری از تجارب، متخصصین مناطق مشابه چه در استان‌های مجاور و چه در استان‌های غیر مجاور و حتی خارج از کشور در خصوص توسعه روستایی و تعادل منطقه‌ای در راستای جلوگیری از ناهمگونی بین مناطق روستایی و بین مناطق شهری و روستایی در سطح استان کرمانشاه، شهرستان کرمانشاه، بخش‌های مختلف و دهستان‌های مختلف.

منابع

- آزادی، یونس؛ بیگ محمدی، حسن (۱۳۹۱)، تحلیل و طبقه‌بندی سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی شهرستان‌های استان ایلام، **مجله برنامه‌ریزی فضایی**، سال دوم، شماره دوم (پیاپی ۶).
- آسایش، حسین (۱۳۸۶)، **برنامه‌ریزی در ایران**، چاپ هفتم، انتشارات پیام نور.
- ابراهیم‌زاده، عیسی (۱۳۸۶)، مدل تحلیلی در ساماندهی فضاهای ناحیه‌ای، مورد ناحیه سنگان خاش، **مجله پژوهش‌های جغرافیایی**، شماره ۵۹، صص ۵۴-۲۱.
- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ اسکندری ثانی، محمد؛ اسمعیل نژاد، مرتضی (۱۳۸۹)، کاربرد تحلیل عاملی در تبیین الگوی فضایی توسعه و توسعه نیافتگی شهری- منطقه‌ای در ایران، **مجله جغرافیا و توسعه**، شماره ۱۷، بهار ۱۳۸۹.
- از کیا، مصطفی؛ غفاری، رامین (۱۳۸۳)، **توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران**، نشرنی، تهران.
- استعلاجی، علیرضا (۱۳۸۱)، بررسی و تحلیل رویکردها و راهبردهای توسعه روستایی- ناحیه‌ای، **نشریه جهاد**، سال ۲۲، شماره ۲۵۰-۲۵۱، خرداد و تیر، صص ۵۴-۲۴.
- امینی فسخودی، عباس (۱۳۸۹)، تحلیلی بر وضعیت رفتارهای فرهنگی در نواحی روستایی کشور، **فصلنامه پژوهش‌های روستایی**، شماره ۳، دوره ۱، پاییز.
- بیات، مقصود (۱۳۸۸)، سنجش توسعه‌یافتگی روستاهای بخش کوار شهرستان شیراز با استفاده از روش تحلیل خوشه‌ای، **مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی**، سال ۲۰، شماره ۳۳، بهار.
- تقوایی، مسعود؛ نوروزی آورگانی، اصغر (۱۳۸۹)، تعیین و تحلیل سطوح برخورداری مناطق روستایی استان‌های کشور با بهره‌گیری از روش تاکسونومی عددی و تحلیل خوشه‌ای، **فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی**، شماره پنجم، صص ۷۸-۳۵.
- تودارو، مایکل (۱۳۶۴)، **توسعه اقتصادی در جهان سوم**، ترجمه غلامعلی فرجادی، مرکز مدارک و انتشارات سازمان بودجه و برنامه‌ریزی تهران.
- جمالی، فیروز؛ پورمحمدی، محمدرضا؛ قنبری، ابوالفضل (۱۳۸۸)، تحلیلی بر روند تغییرهای سطوح و نابرابری‌های ناحیه‌ای در نقاط شهری استان آذربایجان شرقی در سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵، **جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی**، شماره ۳۵، سال ۲۰، پاییز.
- خاکپور، براتعلی؛ باوان پوری، علیرضا (۱۳۸۸)، بررسی و تحلیل نابرابری در سطوح توسعه‌یافتگی مناطق شهر مشهد، **مجله دانش و توسعه**، شماره ۲۷، سال شانزدهم، تابستان.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۰)، نگرشی بر نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، **مجله پژوهش‌های جغرافیایی**، شماره ۴۱، صص ۶۵-۴۱.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۳)، **مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی روستایی در ایران**؛ چاپ اول؛ نشر قومس.

- رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۰)، **برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران**، تهران، نشر قومس، چاپ چهارم.
- رحمتی، قانده (۱۳۸۹)، تحلیلی بر درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان، **فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط**، شماره ۹، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر.
- سالنامه آماری کرمانشاه (۱۳۹۰)، **شاخص‌های آماری شهرستان کرمانشاه**، درگاه الکترونیکی استانداری کرمانشاه، بخش اطلاعات و آماری.
- سعیدی، عباس (۱۳۷۷)، توسعه پایدار و ناپایداری توسعه روستایی، **فصلنامه تخصصی بنیاد مسکن**، سال ۲، ۱۱-۱۷.
- صفری، رباب؛ بیات، مقصود (۱۳۹۲)، تعیین سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی استان آذربایجان شرقی با استفاده از تکنیک آماری تحلیل عاملی و تحلیل خوشه‌ای، **نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی**، سال ۱۳، شماره ۲۸، صص ۳۱-۴۸.
- صمیمی، میترا (۱۳۸۸)، درآمدی بر تاکسونومی و نقش آن در سازماندهی اطلاعات، **فصلنامه کتاب**، شماره ۷۹، صص ۱۹۶-۱۷۷.
- فطرس، محمدحسین؛ نعمتی، مرتضی؛ اکبری شهرستانی، اعظم (۱۳۹۰)، شاخص‌های توسعه انسانی ایران در سال ۲۰۱۰، **مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی**، شماره ۲۸۴، تابستان.
- کوچکی‌نژاد، فاطمه (۱۳۹۰)، بررسی و سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه، **چشم‌انداز جغرافیایی (مطالعات انسانی)**، سال ششم، شماره ۱۴، بهار، صص ۷۵-۲۶.
- موسی‌پور میاندهی، پری؛ استعلاجی، علیرضا (۱۳۸۹)، تحلیلی بر سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی شهرستان بندر انزلی با تأکید بر مدل متغیرهای استاندارد شده، **فصلنامه جغرافیای سرزمین**، سال هفتم، شماره ۲۶، ۴۵-۴۱.
- هاشمی، سیدسعید؛ ایمنی قشلاق، سیاوش (۱۳۸۶)، ضرورت توسعه روستایی و نقش آن در توسعه ملی، **فصلنامه رویش**، شماره ۱۸، تابستان، ۵۷-۲۴.

- Andrej Udovc & Anton Perpar (2007), Role of Rural Tourism for Development of Rural Areas, *Journal Central European Agriculture*, Volum8 No. 2(223-228).
- Anovin, E. (2000), Residents Attitudes toward Tourism Development, *Annals of Tourism Research*, Vol. 29(3), Jul, pp1021-2534.
- Dennis Child (1973), *The Essential IF Factor Analysis*, Holt Rinehart and Winston New York.
- Holans, E.(2003), Sustainable Tourism and Poverty Alleviation, *Paper Presented at the World Bank- ABCDE Conference-Europ*, Brussels, 10 MAY.

- Hulse, J. H. (1991), Global Perspectives on Sustainable Development: Implications for Agriculture, *Canadian Journal of Agricultural Economics*, Vol. 39 No. 4 (I) pp. 541-551.
- Graham, B.(1998), Sustainable Agriculture and Rural Development, *IICA Quarterly Newsletter Journal*, Vol 4 , No 1, pp. 1-2, 8-9.
- UNDP(1992), *World Ddevelopment Report*, oxford university press New York.
- Shaban, A. Bhol, L.M.(2000), Regional Disparities in Rural Development in India, *Journal of Development*, vol 19.pp103-117, Hyderabad NIRD.
- World Bank(1992), *Human Development Report*, Oxford university press New York.
- <http://www.mpo-kr.ir/mods.php?id=News&file=article&sid=83>.